

ПІДСУМОК

Довіра громадськості країни до судів і суддів є дуже важливим фактором. І хоча питання потребує виваженого підходу, сучасні реалії вимагають від суддів більш активної, лідерської позиції в забезпеченні та підтриманні належного рівня довіри громадськості до судової системи. Така лідерська позиція передбачає більше, ніж традиційний спосіб висловлення шляхом оголошення судових рішень. Вона вимагає від представників суддівського корпусу певного розширення спектру своїх функцій з метою забезпечення належного інформування та підвищення рівня обізнаності громадськості в правових питаннях. Для суддів буде дуже корисно мати доступ до достовірної інформації, яка відображає та тлумачить показники рівня громадської довіри до судової системи. Насамкінець, судді повинні стати учасниками прямого діалогу з представниками громадськості, іншими органами державної влади стосовно забезпечення громадської підтримки та довіри до судів. Єдиною обов'язковою умовою має бути те, що здійснення цих кроків жодним чином не повинно впливати ані на фактичний стан, ані на сприйняття таких ключових засад громадської довіри, якими є незалежність і об'єктивність суддівства.

На шляху до якісного оновлення роботи українських судів

Н. В. Марфіна,
кандидат юридичних наук,
помічник голови Дніпровського районного суду
м. Києва

Статья посвящена комплексному и всестороннему изучению существующих проблем в организации деятельности судов Украины. На основе проведенного анализа предложены пути устранения существующих недостатков. Учитывая опыт Днепропетровского районного суда г. Киева, в работе изложены новые формы и методы организации рабочего процесса, которые апробированы судом и успешно используются в его деятельности. Приведены преимущества работы модельной формы организации труда в суде, при этом особое внимание уделено Украинско-канадскому проекту судебного сотрудничества.

The article is devoted the complex and comprehensive study of existent problems in organization of activity of courts of Ukraine. On the basis of the conducted analysis the ways of removal of the existent failings are offered. Taking into account experience of the Dneprovskiy district court of city of Kiev, new forms and methods are in-process expounded organizations of working process, which are tested a court and successfully used in his activity. Advantages are resulted robots of model form of organization of labors in a court, here the special attention is spared the Ukrainian-canadian project of judicial collaboration.

У серпні 2009 року виповнилось 40 років від дня створення Дніпровського районного суду м. Києва, який вважається одним із найбільших місцевих судів України.

Судова практика

Неможливо перелічити всіх змін, що сталися у суді за цей час, але найбільш вагомі й позитивні з них здійснені саме останнім часом. До таких належать надання суду статусу модельного та його участь в Українсько-канадському проєкті судової співпраці.

Безперечним є те, що ефективне здійснення судочинства залежить не лише від досконалості законодавства та правильного його застосування учасниками процесу. Важливе значення мають також організаційна та матеріально-технічна складові. Цієї думки дотримується більшість науковців та практиків, які займаються проблемами судової реформи. Так, С. Гвоздик у своїй праці зазначає, що судова реформа повинна йти також шляхом створення ефективної організаційної структури суду, зміни організації (діяльності) місцевих судів як судів першої ланки, що вирішують понад 90 % усіх справ, натомість мають ряд недоліків у своїй роботі¹. Участь Дніпровського районного суду м. Києва в зазначеному проєкті судової співпраці та включення його до переліку місцевих судів України, на базі яких утворюються модельні суди, надало змогу значною мірою удосконалити організацію робочого процесу суду, поліпшити умови праці та підвищити професійні якості суддів і працівників апарату суду.

Переконана, що на цей час включення до переліку модельних судів стає важливим етапом для розвитку будь-якого суду. Модельна форма роботи суду дає змогу оптимізувати робочий процес шляхом пошуку способів найефективнішої його організації.

Численні словники дають багато тлумачень слова «модель». Узагальнюючи їх та застосовуючи поняття «модель» до суду, можна зробити висновок про те, що модель суду – це ідеальний зразок роботи суду, який у майбутньому повинен бути реалізований не лише в окремому судовому приміщенні, а й в усій судовій системі. Слід погодитись із Л. Зайцевою, яка зазначає, що модельний суд – це показовий, зразковий храм Феміди та приклад для наслідування².

Поняття «модель суду» містить багато характеристик. Насамперед, – високий професіоналізм суддів, поважне ставлення суддів та працівників суду до осіб, які беруть участь у справі, незалежність та непідкупність суддів, а тому достатня матеріальна забезпеченість судового складу. В Законі України «Про статус суддів» бачимо пряму вказівку на те, що незалежність суддів гарантується поряд з іншим створенням необхідних організаційно-технічних та інформаційних умов для діяльності судів, матеріальним і соціальним забезпеченням суддів відповідно до їх статусу та особливим порядком фінансування судів³.

На базі Дніпровського районного суду м. Києва ми прагнемо створити суд з високоефективною організацією роботи його апарату, що спрямована на забезпечення судової діяльності при чіткому розмежуванні процесуальних та адміністративно-управлінських функцій, з високим рівнем судочинства.

Ці завдання у переважній більшості вже вирішені. Створені належні умови для ефективної праці, всі зали судових засідань та кабінети суддів, в яких про-

¹ Гвоздик С. Позитивна практика модельних судів // Юридична газета. – 2004. – № 1 (13). – С. 8.

² Зайцева Л. У Феміди нове обличчя – модельні суди // Вечірня газета. – 2003. – 23 груд. – С. 11.

³ Про статус суддів: Закон України від 15 грудня 1992 р. // ВВР України. – 1993. – № 8. – Ст. 56.

ходять слухання цивільних справ, оснащені звукозаписувальним обладнанням, що, безумовно, сприяє відправленню правосуддя відповідно до європейських стандартів.

У майбутньому планується збудувати на місці існуючого нове приміщення суду, з метою забезпечення кожного судді кабінетом, приймальною, залом судових засідань та нарадчою кімнатою. На цей час вже існують кілька передпроектних пропозицій такої будівлі й незабаром проект приміщення неодмінно буде затверджений.

До позитивних надбань суду належить встановлення обґрунтованої структуризації функціональних підрозділів суду, чітке визначення їх компетенції, умов та порядку діяльності підрозділів і посадових осіб. Зміни в організаційній діяльності Дніпровського районного суду м. Києва як модельного дали змогу частково вивільнити суддів від непроцесуальної діяльності, збільшивши таким чином час, який вони можуть використовувати безпосередньо для здійснення правосуддя. Модельна форма роботи, забезпечивши чіткий розподіл функціональних обов'язків між працівниками апарату суду, створила передумови для вільного доступу громадян до суду. Цим шляхом ідуть майже всі модельні суди України. Так, начальник ТУ ДСА Вінницької області у своїй публікації особливо підкреслює, що саме зміни в організаційній діяльності модельних судів області дають змогу звільнити суддів від непроцесуальної діяльності⁴.

У Дніпровському районному суді м. Києва ми приділяємо велику увагу стадії розподілу справ за критеріями складності та розподілу справ між суддями, адже від правильного виконання зазначених стадій залежить ефективність розгляду справ та показники роботи всього суду. Розподіл справ здійснюється з урахуванням спеціалізації суддів та навантаження. Для визначення навантаження застосовується коефіцієнт складності справ. Запроваджена спеціалізація розгляду справ зменшує терміни їх розгляду, підвищує фаховий рівень суддів, які спеціалізуються на розгляді певної категорії справ.

Як зазначив у своїй статті голова Дніпровського районного суду м. Києва, система розподілу справ між суддями може мати прямий вплив на незалежність судді, тому наші зусилля в цьому питанні, зокрема, спрямовані на те, щоб бажання однієї зі сторін у справі або будь-якої особи, яка зацікавлена в результаті її розгляду, не мало впливу на розподіл справ⁵.

У суді успішно ведеться робота з регулярного надходження рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень.

З метою налагодження зв'язків з громадськістю при вході в приміщення суду встановлена скринька для відгуків і скарг, але, на жаль, громадяни не досить активно користуються нею, надаючи перевагу пересиланню скарг поштою. Така ситуація, на нашу думку, зумовлена поки що не високим рівнем довіри громадян до судової системи. Однак працівники суду постійно працюють над її виправленням. Помічниками суддів надається значна допомога громадянам у вирішенні їх питань, порівняно з іншими судами. І вже зараз громадяни високо

⁴ Білик В.В. Модельні суди звільняють суддів від непроцесуальної діяльності // Закон і бізнес. – 2006. – № 31 (759). – С. 3–5.

⁵ Хімич В.М. Відновити довіру до суддів через незалежність правосуддя // Голос України. – 2008. – № 249 (4499). – 27 груд. – С. 7.

Судова практика

цінують допомогу, що їм надається, і ставляться з розумінням до тих проблем, які зумовлені постійною недостатністю кадрів. На адресу суду надходять листи від громадян із вдячністю за ввічливе ставлення до них працівників суду та швидке й обґрунтоване вирішення їх справ.

Завдяки проекту Українсько-канадської довгострокової співпраці щодо впровадження судової реформи зроблено вдалу спробу спрямувати судову реформу України у потрібне русло. Зокрема, його реалізація в Дніпровському районному суді м. Києва зробила процес проходження справ та документів прозорим і контрольованим.

У рамках участі суду в Українсько-канадському проекті судової співпраці канадські колеги сприяли облаштуванню приміщень суду комп'ютерною технікою, а в подальшому допомогли встановленню автоматизованої системи документообігу на всіх комп'ютерах, яка допомагає швидше знайти необхідний документ. При цьому Дніпровський районний суд м. Києва доволі раціонально підходить до витрачання фінансово-матеріальної бази суду. В суді здійснюється постійний моніторинг робочих місць, які потребують облаштування новою технікою або є необхідність ремонту існуючої. Завдяки застосуванню комп'ютерної техніки значно скорочується час виготовлення процесуальних документів та спрощується робота з архівом, що, в свою чергу, дає змогу економити значну частину робочого часу.

Державною судовою адміністрацією України за сприяння Канадського проекту розроблено власну сторінку суду в мережі Інтернет та надано необхідну підтримку для створення двох посад адміністраторів комп'ютерної мережі суду.

Новий програмний продукт електронного документообігу розроблений на замовлення Українсько-канадського проекту судової співпраці «Lotus Notes 7», що покликаний охопити всі аспекти роботи суду, в тому числі потреби загальної канцелярії щодо обробки вхідної кореспонденції.

Така комп'ютерна система має функції контекстового пошуку, що дає можливість знайти потрібний файл, використовуючи прізвище однієї з сторін у справі, адресу, категорію справи, номер справи, статтю закону, ключове слово тощо. За допомогою цієї системи також можуть вирішуватись статистичні завдання, наприклад, визначення кількості зупинених провадженням справ. Лише одна особа в суді має рівень доступу, що дає їй змогу вносити зміни до електронних файлів. Кожен працівник має власний код та відповідний рівень доступу до системи. Голова суду і його заступники мають найвищий рівень доступу до системи та можуть переглядати всі файли в системі.

З метою підвищення рівня довіри громадян до суду планується проводити інформаційні сесії в школах та вищих навчальних закладах і таким чином знайомити громадян з роботою суду. Також планується проведення дня відкритих дверей, щоб продемонструвати громадянам приклади розгляду справ.

Прагнучи подальшого вдосконалення організації роботи в суді та наближення її до європейських стандартів, Дніпровський районний суд м. Києва, не зупиняючись на досягнутому, планує впровадження нових корисних заходів, наприклад встановлення інформаційних кіосків. Але здійснення цього проекту напряму залежить від його фінансування. Крім того, керівництво суду працює над вирішенням питання про можливість розміщення в приміщенні суду

відділення банківської установи, що сприятиме зручності для осіб, які звертаються до суду і повинні сплатити судовий збір та витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, а також економить час громадян, яким необхідно сплатити штраф.

Безспірним є те, що основним завданням будь-якого суду є своєчасне, повне і неупереджене відправлення правосуддя згідно з вимогами чинного законодавства. Задля виконання цього завдання суд повинен створити ефективну систему організаційної діяльності. У Дніпровському районному суді м. Києва виконання цього завдання досягається здебільшого завдяки участі в Українсько-канадському проекті судової співпраці, що дає змогу вивчити і проаналізувати досвід Канади у сфері організації робочого процесу суду та запровадити найбільш прийнятні методи організації роботи і керівництва в роботі суду. Крім того, надання Дніпровському районному суду м. Києва статусу модельного, певним чином дає змогу відійти від загальних положень ведення діловодства в суді та вдосконалити його, використовуючи, наприклад, електронний документообіг та ін.

Переважає більшість науковців та практиків вважають нагальною потребою здійснення реорганізації роботи українських судів та погоджуються з можливістю запозичення передового досвіду іноземних держав. Так, В. Городовенко відзначає, що організація роботи судів в Україні потребує змін. І цінним у цьому є досвід Канади, який можна і потрібно використати в Україні. Зокрема, нам слід навчитися розглядати суд як орган, що є реальним гарантом невідворотності процесів демократизації суспільства та рушієм творення правової держави⁶.

Водночас Дніпровський районний суд м. Києва постійно працює над підвищенням позитивного іміджу суду через засоби масової інформації, створенням міцної матеріально-технічної бази, використанням передових інформаційних технологій для організації роботи працівників апарату суду, забезпеченням дієвого кадрового менеджменту, метою якого буде задоволення потреби суду у кваліфікованих кадрах.

Протягом останніх років досягнуто незаперечних позитивних зрушень в організації роботи суду, багато в чому завдяки сприянню Українсько-канадського проекту судової співпраці та перейманню передового досвіду Канади. Впровадження основних принципів та завдань, що передбачені проектом співпраці українських та канадських судів, таких як сумлінність, відданість, дієвість, вже на сьогодні має очікувані від їх виконання результати. Проведена організаційна робота та запроваджені нові форми і методи діяльності суду сприяють підвищенню рівня судочинства при розгляді справ, забезпеченню судового захисту прав і свобод людини та інтересів держави.

Результати запровадження у Дніпровському районному суді м. Києва модельної форми організації роботи свідчать про підвищення довіри громадян до суду, підвищення рівня ефективності роботи, своєчасний розгляд справ, високий рівень організації проходження справ у суді. На сьогодні суд ефективно справляється з розглядом всіх категорій справ, а також сприяє поширенню власного досвіду на інші суди, надаючи відповідну методичну та іншу допомогу з

⁶ Карабань В., Гвоздик П., Городовенко В. Модельні суди – уже не експеримент // Юридичний вісник України. – 2003. – 29 листоп. – 5 груд. – С. 21–23.

проведення реформування судів. Таким чином, Дніпровський районний суд м. Києва успішно здійснює основне завдання суду, передбачене Законом України «Про судоустрій України», а саме – здійснює правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави⁷.

На нашу думку, стабільний розвиток та створення ефективного процесу організації роботи в судах України стримується на сьогодні такими факторами, як: недостатнє матеріально-технічне забезпечення; недостатній професійний рівень підготовки працівників апарату суду; недостатній рівень соціального захисту працівників; відсутність належної організації роботи з кадровим резервом; недосконалий рівень дослідження статистичних показників та планування роботи; велике навантаження як на суддів, так і на працівників апарату суду, а також неналежна організація робочих місць у судах. При цьому, слід зазначити, що Конституцією України як нормативно-правовим актом, що має найвищу юридичну силу, передбачений обов'язок держави забезпечити фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів⁸.

Усвідомлюючи ситуацію, що склалась, а також реально оцінюючи масштаби існуючих проблем, слід запропонувати такі дії, які сприятимуть створенню передумов для ефективної організації процесу праці в судах. Так, зміцнення матеріально-технічної бази суду можливе шляхом впровадження ефективного планування видатків, налагодження фінансової дисципліни та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів.

Необхідно забезпечити зростання професійного рівня працівників суду за рахунок належної організації роботи з підготовки, перепідготовки кадрів та організації кадрового менеджменту.

Крім того, необхідним є впровадження в роботу сучасних інформаційних технологій з метою належної організації своєчасного, повного та неупередженого відправлення правосуддя.

Стабільність та передбачуваність показників діяльності слід забезпечити шляхом створення ефективної системи планування окремих ланок роботи.

З огляду на останні події, що відбуваються у державі та які стосуються судової влади, українські суди потребують підтримання свого позитивного іміджу, створення якого можливе, зокрема, шляхом висвітлення діяльності судів у засобах масової інформації. З метою інформування населення про діяльність суду необхідно відпрацювати практику опублікування показників діяльності суду з долученням матеріалів про проблемні питання та зазначенням шляхів їх подолання.

Доцільним є запровадити заходи щодо планування та контролю за розміщенням виступів у засобах масової інформації працівників апарату суду та запропонувати практику виступів керівництва судів у засобах масової інформації з висвітлення актуальних питань, що турбують громадськість.

⁷ Про судоустрій України: Закон України від 17 лютого 2002 р. // ВВР України. – 2002. – № 27. – Ст. 180.

⁸ Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Задоволення потреб суду у кваліфікованих кадрах працівників апарату може бути досягнуто шляхом: належної організації роботи з кадровим резервом у кожному конкретному суді; налагодження співпраці з районними, міськрайонними, міськими і районними у містах центрами зайнятості, центрами організації професійного навчання незайнятого населення і центрами професійної орієнтації населення; організації співпраці з вищими навчальними закладами; доопрацювання тестової програми для перевірки професійного рівня працівника апарату суду; розроблення змісту та механізму анкетування осіб при прийомі на роботу.

Крім того, з метою належної організації роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення професійного рівня кадрів апарату суду доцільним є створення навчальних центрів з підвищення професійного рівня працівників апарату суду на базі територіальних управлінь Державної судової адміністрації України, де будуть читатись курси лекцій з питань організації та управління окремими ланками роботи в суді. Саме такі навчальні центри повинні проаналізувати існуючі та запровадити нові методики перевірки знань осіб, які мають намір працювати в апараті суду. При цьому бажано підготувати та видати єдиний збірник законодавчих та інших нормативних актів, що регулюють роботу апарату суду.

Ми переконані, що реалізація запропонованих заходів сприятиме: підвищенню позитивного іміджу українських судів; забезпеченню працівників засобами комп'ютерної техніки та модернізації існуючого обладнання; створенню ефективної системи планування видатків та запровадження суворої фінансової дисципліни; створенню уніфікованої системи управління робочим процесом; удосконаленню системи планування поліпшення показників діяльності суду за окремими ланками роботи та ін.

Досвід модельних судів та розширення їх мережі сприятиме закріпленню на практиці та поширенню нових підходів до організації роботи суду, а також до розмежування функцій голови суду, інших суддів та апарату суду. Модельні суди слугують не лише експериментальною базою для впровадження нових підходів, а й навчальною базою для представників інших судів. Слід погодитись зі словами В. Маринченко, який зазначає, що модельні суди повинні стати своєрідним полігоном для запровадження нового законодавства про судоустрій. Створені на базі існуючих, вони мають стати ідеалом судових перетворень у всіх аспектах⁹.

На нашу думку, у структурі модельного суду повинно бути запроваджено два відокремлених підрозділи: судовий відділ (судді) і апарат суду, які знаходяться у різних приміщеннях, або фактично ізольовані один від одного. Судовий відділ бажано поділити на зону залів судових засідань (до якої мають доступ учасники процесу і громадськість) і кабінети суддів (до яких учасники процесу доступу не мають). Поділ території суду на блоки (блок публіки та блок суддів), фактично, ізолює суддів від спілкування з учасниками судових процесів поза межами судових засідань і, таким чином, забезпечує незалежність суддів та об'єктивність прийняття рішень.

⁹ Міхеєва К. Особливості національної моделі // Юридична практика. – 2001. – № 45 (203). – 7 листоп. – С. 12–14.

Узагальнюючи викладене вище, доходимо висновку про те, що модельні суди мають демократизувати судочинство та повинні стати першим кроком на шляху до реформування судової системи щодо трансформації місцевих судів загальної юрисдикції.

На завершення хотілося б навести думку видатного філософа китайської історії – Конфуція: «Я не запитую: добрі чи погані закони діють у державі? Я запитую: чи виконуються вони?»

Ці слова наводять на думку про те, що мережа модельних судів має напрацювати практику оперативного, правильного та об'єктивного застосування чинного законодавства і відправлення правосуддя, використовуючи досягнення вдосконаленої системи організації роботи суду, залишивши питання недосконалості цього законодавства науковцям.

Судова апеляція, реальність і перспективи

О. О. Колотило,

помічник прокурора Шевченківського району
м. Чернівці

В этой статье отображены недостатки рассмотрения уголовных дел в апелляционном порядке согласно действующего законодательства Украины, представлены возможные пути усовершенствования такого рассмотрения.

In this article the lacks of consideration of criminal cases are represented in an appellate order in obedience to the current legislation of Ukraine, the possible ways of improvement of such consideration are presented.

Згідно зі ст. 2 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод¹, кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку.

Ратифікація Верховною Радою України 17 липня 1997 року цього протоколу розширила обсяг прав на справедливий судовий захист у країнах Ради Європи, членом якої є Україна. В Україні для реалізації права заінтересованої особи на перевірку рішення місцевого суду утворені та діють апеляційні суди. Як зазначив В.Т. Макаренко у статті «Про подання апеляцій на судові рішення у кримінальних справах»², апеляційний перегляд справи повинен здійснюватися таким складом суду, який є колегіальним, незалежним від суду, що постановив оскаржуване рішення, та який без відправлення справи в той же суд може сам скасувати попереднє рішення і, дослідивши необхідні обставини, постановити своє остаточне рішення.

На мою думку, чинне кримінально-процесуальне законодавство істотно обмежує права апеляційного суду постановити своє рішення.

¹ *Офіційний вісник України*. – 2006. – 23 серпня. – Ст. 2375.

² *Вісник Верховного Суду України*. – № 1. – 2002. – С. 42.